

Krachunova proti Bulharsku, rozsudek ze dne 28. 11. 2023 - K pozitivnímu závazku umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku z nucené prostituce

Stěžovatel: Krachunova

Žalovaný stát: Bulharsko

Číslo stížnosti: 18269/18

Datum: 28.11.2023

Článek Úmluvy: čl. 4
čl. 41

Rozhodovací formace: Senát

Soud: Evropský soud pro lidská práva

Hesla: náhrada, obchodování s lidmi, obecná klíčová slova/omezení práv a svobod, odškodnění, otroctví a nevolnictví, pozitivní závazky, pracovní právo/nucené práce, spravedlivé zadostiučinění

Český právní řád: čl. 11 Listiny základních práv a svobod
čl. 26 Listiny základních práv a svobod
čl. 9 Listiny základních práv a svobod
§ 168 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
§ 2991 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Významnost: 1

**VÝBĚR ROZHODNUTÍ EVROPSKÉHO SOUDU PRO LIDSKÁ PŘÁVA PRO JUSTIČNÍ PRAXI Č.
3/2024**

Krachunova proti Bulharsku, rozsudek ze dne 28. 11. 2023

Autorský komentář

V komentovaném rozsudku měl Soud poprvé možnost zabývat se otázkou, zda existuje pozitivní závazek podle čl. 4 Úmluvy umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku. Tuto otázku posuzoval na základě stížnosti ženy, která se pod vlivem jiné osoby (muže X.) začala živit sexuální prací. I když chtěla později s provozováním prostituce skončit, X. jí v tom opakovaně bránil a pohrůzkami a manipulací ji přesvědčil, aby nadále pokračovala. X. taktéž stěžovatelce bral veškerý výdělek a poskytoval jí jen

prostředky na úhradu nezbytných životních nákladů. Ač vnitrostátní soudy uznaly X. vinným z trestného činu obchodování s lidmi a uložily mu povinnost nahradit stěžovatelce utrpěnou nemajetkovou újmu, její nárok na náhradu ušlého zisku založený na odhadovaném výdělku z prostituce, o který jí měl X. údajně připravit, byl zamítnut mimo jiné s odkazem na jeho „nemorální“ původ.

V rámci posouzení věci si Soud nejprve kladl otázku, zda stěžovatelka byla skutečně obětí obchodování s lidmi ve smyslu čl. 4 Úmluvy. Vycházel přitom z mezinárodních definic vycházejících z Protokolu OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi (tzv. Palermský protokol) a Úmluvy Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi, které vyžadují přítomnost tří prvků, a to „jednání“, „prostředků“ a „účelu“. Potvrdil, že naplnění prvku „prostředků“ lze při absenci násilí nebo jeho hrozeb prokázat i na základě sofistikovanějších metod jako je uvedení v omyl, psychologický nátlak či zneužití zvláštní zranitelnosti, přičemž tyto nelze vnímat izolovaně, jelikož se v praxi často mohou prolínat. Na základě provedené analýzy okolností daného případu dospěl k závěru, že všechny tři prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi byly naplněny a, že je tudíž na danou situaci čl. 4 Úmluvy použitelný.

V další části rozsudku se pak již Soud zabýval samou podstatou věci, přičemž dovodil existenci pozitivního závazku podle čl. 4 Úmluvy umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku. Zdůraznil potřebu vykládat Úmluvu tak, aby poskytovala účinnou ochranu právům v ní zakotvených. Mimo jiné podotkl, že jeho dosavadní judikatura ve vztahu k obchodování s lidmi se až na výjimky týkala následné reakce, tedy jeho vyšetřování a trestání, zdůraznil však potřebu soustředit se i na prevenci. Následná opatření totiž nemohou smazat již utrpěnou újmu. Zdůraznil, že odškodnění obětí a obnovení jejich práv a důstojnosti by mělo být prvořadým hlediskem. Možnost obětí obchodování s lidmi požadovat po osobách, které se ve vztahu k nim dopustily trestného činu obchodování s lidmi, náhradu ušlého výdělku, může představovat jeden z prostředků, jak jim nahradit utrpěnou škodu. Rovněž jim poskytne finanční prostředky na obnovu jejich života. Poukázal též na současný trend pachatele trestných činů nejen trestat, ale zaměřovat se i na výnosy z jejich trestné činnosti s cílem jednak snížení jejich ekonomické motivace, jednak následného použití těchto výnosů na odškodnění obětí.

Dále Soud zkoumal, zda zamítnutí nároku stěžovatelky na náhradu ušlého výdělku vůči X. bylo s tímto nově dovozeným pozitivním závazkem slučitelné. Nutno podotknout, že v projednávané věci nešlo o dobrovolnou sexuální práci, ale o vykořisťování. Soud se tak v analýze nevěnoval situaci, kdy je prostituce provozována dobrovolně a svobodně. Nezkoumal tedy, zda smlouvy týkající se poskytování sexuálních služeb musí být uznány jako právně platné nebo zda Úmluva brání tomu, aby prostituce nebo některé její aspekty byly postaveny mimo zákon. Svou analýzu tak omezil na to, zda lze obětem obchodování s lidmi odepřít možnost požadovat náhradu ušlého výdělku s odůvodněním, že byl získán nemorálním způsobem.

Shrnuje, že v tak citlivé oblasti, jakou prostituce bezesporu je, je třeba zohlednit obavy založené na morálních aspektech. Způsob, jakým k tomu vnitrostátní právo přistupuje, však musí být koherentní a musí umožňovat přiměřené zohlednění různých oprávněných zájmů, přičemž hlavním kritériem při navrhování a provádění politik v oblasti prostituce a obchodování s lidmi, mají být lidská práva. Nedodržení pozitivního závazku státu tak nelze automaticky ospravedlnit odkazem na dobré mravy. S ohledem na okolnosti projednávané věci pak dospěl k závěru, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy.

Konečně se Soud zabýval stěžovatelčinou žádostí o přiznání spravedlivého zadostiučinění. Stěžovatelka požadovala 10 000 EUR jako náhradu utrpěné nemajetkové újmy a 11 504 EUR jako náhradu majetkové újmy. Za utrpěnou nemajetkovou újmu Soud stěžovatelce přiznal 6 000 EUR, přičemž zohlednil duševní útrapy, které jí způsobilo zamítnutí jejího nároku na ušlý výdělek. Co se týče tvrzené majetkové újmy, kdy částka, kterou stěžovatelka požadovala, měla představovat její ušlý

výdělek, Soud ji odkázal na vnitrostátní řízení. Bude tedy na vnitrostátních soudech, aby věc v rámci obnovy řízení posoudily a určily výši konkrétní částky představující výdělek, o který byla stěžovatelka připravena.

Vzhledem k nově dovozenému pozitivnímu závazku států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku, se tak do budoucna v obdobných situacích i pro české soudy otevírá otázka, jak a na základě jakých kritérií výši ušlého výdělku stanovit. Štrasburský Soud v tomto směru vnitrostátním soudům bližší vodítka neposkytl. Bude však nutné zajistit, aby náhrada ušlého zisku plnila nejen roli reparační ve vztahu k oběti trestného činu, ale i roli odrazující ve vztahu k pachateli trestného činu ve smyslu zajištění, že se trestná činnost daného charakteru nesmí vyplácet.

(Zpracovali JUDr. Pavel Simon a Mgr. Bc. Anna Čermáková)

SKUTKOVÝ STAV

Stěžovatelka pocházela z malé vesnice, kde celý život žila se svou rodinou. V dubnu 2012, když jí bylo 26 let, odešla po hádce s rodiči z domova a začala žít s X., kterého znala přes společné známé, jeho partnerkou a dětmi. X. se živil tím, že vozil sexuální pracovnice do práce a z práce. X. stěžovatelce řekl, kolik peněz si může vydělat sexuální prací na městském okruhu Sofie, a nabídl jí, že ji tam a zpět bude každý den vozit. Stěžovatelka souhlasila, protože potřebovala peníze a taky byla zvědavá, zda bude schopna vydělat tolik jako ostatní dívky.

Takto si vydělávala v průběhu května a června, přičemž byla několikrát zadržena hlídkujícími policisty. V červenci chtěla skončit, ale bála se reakce X. Následně v srpnu utekla a vrátila se zpátky do své vesnice. X. ji však našel, a i přes její protesty ji přesvědčil, aby s ním odjela zpět. Stěžovatelka se vrátila k sexuální práci, protože měla pocit, že nemá na výběr. X. vzal stěžovatelce její průkaz totožnosti a bral jí veškerý výdělek, přičemž jí kupoval jen to, co potřebovala, a dával jí kapesné.

V únoru 2013 stěžovatelka znovu utekla, načež zavolala X. a oznámila mu, že si již nepřeje sexuální služby poskytovat. X. jí však vyhrožoval, že lidem z její vesnice prozradí, jak si vydělává peníze. Stěžovatelka tak souhlasila, že se k X. vrátí, protože se obávala zejména toho, že se to dozvedí její rodiče. O dva dny později při výkonu práce na městském okruhu potkala projíždějící policejní auto a požádala policisty o pomoc. Policisté ji odvezli na stanici, kde byla vyslechnuta. Asi o hodinu později se na stanici na základě předvolání dostavil X. a přinesl s sebou stěžovatelčin průkaz totožnosti, načež policie začala X. vyšetřovat.

V rámci soudního řízení vedeném s X. bylo stěžovatelce povoleno připojit se k řízení jako soukromý žalobce. Stěžovatelka po X. požadovala 16 000 BGN (cca 8 000 EUR) jako náhradu za výdělek, o který ji připravil, a 8 000 BGN (cca 4 000 EUR) jako náhradu nemajetkové újmy. Ve vztahu k jejímu nároku na náhradu ušlého výdělku však vnitrostátní soud rozhodl, že jej nelze přezkoumat, protože se týká peněz získaných „nemravným a nemorálním jednáním“, přičemž bulharský trestní zákoník kriminalizoval získávání příjmů takovým způsobem. X. byl uznán vinným mimo jiné z trestného činu obchodování s lidmi. Kromě trestněprávních sankcí mu byla uložena povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nemajetkové újmy ve výši 2 000 BGN (cca 1 000 EUR).

Proti rozhodnutí prvostupňového soudu podala stěžovatelka odvolání, přičemž odvolací soud rozhodnutí prvostupňového soudu zrušil a věc vrátil zpět k projednání. Stěžovatelka opětovně požadovala 8 000 BGN (cca 4 000 EUR) jako náhradu nemajetkové újmy a dále 22 500 BGN (cca 11 500 EUR) jako kompenzaci za ušlý výdělek. Mimo jiné argumentovala, že prostituce není trestným činem, protože podléhá zdanění a zákon ji jako trestnou výslovně neoznačuje. Soud opět shledal X. vinným a mimo jiné mu uložil povinnost zaplatit stěžovatelce náhradu nemajetkové újmy

ve výši 8 000 BGN (cca 4 000 EUR). Její nárok na náhradu ušlého výdělků byl však opět zamítnut. Toto rozhodnutí pak potvrdil i odvolací soud. Stěžovatelka se tak rozhodla obrátit na Soud.

PŘÁVNÍ POSOUZENÍ

I. K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČL. 4 ÚMLUVY

123. Stěžovatelka namítala, že neměla k dispozici právní prostředek, prostřednictvím kterého by se po X. mohla domáhat náhrady výdělků z prostituce, o které ji připravil. Odvolávala se na čl. 4 a 13 Úmluvy.

124. Aniž by se Soud zatím vyjadřoval k tomu, zda se čl. 4 Úmluvy použije a zda stanovuje pozitivní závazek v souladu s tím, co namítá stěžovatelka – tyto otázky budou řádně přezkoumány níže – konstatuje, že otázky vznesené ve stížnosti by měly být řešeny pouze z hlediska tohoto článku (viz rozsudek ze dne 11. 10. 2012, C. N. a V. proti Francii, č. 67724/09, bod 113; rozsudek ze dne 13. 11. 2012, C. N. proti Spojenému království, č. 4239/08, bod 86; a rozsudek ze dne 18. 7. 2019, T. I. a ostatní proti Řecku, č. 40311/10, bod 97; viz také, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2020, S. M. proti Chorvatsku, č. 60561/14, body 241–242). V takových případech jsou stížnosti podle čl. 13 Úmluvy pouze přeformulováním stížností podle substantivního ustanovení (viz rozsudek ze dne 10. 5. 2011, Mosley proti Spojenému království, č. 48009/08, bod 66).

125. Relevantní část čl. 4 Úmluvy zní takto:

„1. Nikdo nesmí být držen v otroctví nebo nevolnictví.

2. Od nikoho se nebude vyžadovat, aby vykonával nucené nebo povinné práce ...“

(...)

2. Posouzení soudu

(a) Byla stěžovatelka obětí obchodování s lidmi ve smyslu čl. 4 Úmluvy?

145. Je stanoveno, že obchodování s lidmi (vnitrostátní i nadnárodní) spadá do oblasti působnosti čl. 4 Úmluvy (viz výše citovaný S. M. proti Chorvatsku, bod 296; rozsudek ze dne 16. 2. 2021, V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, č. 77587/12 a 74603/12, bod 148; a rozsudek ze dne 7. 10. 2021, Zoletic a ostatní proti Ázerbájdžánu, č. 20116/12, bod 154). To však platí pouze tehdy, pokud jsou splněny všechny tři prvky definice obchodování s lidmi uvedené v čl. 3 písm. a) Palermského protokolu [*Protokol OSN o prevenci, potlačování a trestání obchodování s lidmi, zvláště se ženami a dětmi – pozn. překladatele*] a čl. 4 písm. a) Úmluvy proti obchodování s lidmi [*Úmluva Rady Evropy o opatřeních proti obchodování s lidmi – pozn. překladatele*] – často popisované jako „jednání“, „prostředky“ a „účel“, ačkoli přítomnost „prostředků“ není v případě dítěte nezbytná (viz výše citované S. M. proti Chorvatsku, body 290 a 296; V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, bod 149; a Zoletic a ostatní, bod 155).

146. ... podle ustálené judikatury Soudu je otázka, zda situace zahrnuje všechny tyto prvky, otázkou skutkovou, kterou je třeba zkoumat s ohledem na všechny okolnosti věci. Skutečnost, že X. byl obviněn a uznán vinným pouze za základní skutkové podstaty trestného činu podle § 159a odst. 1 bulharského trestního zákoníku – podle kterého je trestný čin obchodování s lidmi spáchán, i když chybí prvek „prostředků“ („jednání“ a „účel“ jsou dostačující ...) – není rozhodující. Soud musí na základě všech důkazů, které má k dispozici, včetně skutkových zjištění učiněných v trestním řízení proti X. – kterými není při uplatňování Úmluvy v žádném případě vázán ani omezen (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 4. 12. 1995, Ribitsch proti Rakousku, č. 18896/91, bod 32 *in fine*; a

rozsudek velkého senátu ze dne 15. 3. 2012, Austin a ostatní proti Spojenému království, č. 39692/09, 40713/09 a 41008/0, bod 61) – posoudit, zda v případě stěžovatelky byly naplněny všechny tři prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi.

147. Je zřejmé, že „jednání“ a „účel“ byly naplněny. Trestní soud, který odsoudil X., dospěl na základě všech důkazů ve věci k závěru, že stěžovatelku dvakrát najmul a soustavně ji přechovával a přepravoval s cílem zneužít ji k sexuálním úkonům prováděným za úplatu ... Odvolací soud se později s těmito závěry plně ztotožnil ... Existenci těchto dvou prvků mezinárodní definice obchodování s lidmi vláda ostatně nezpochybňovala ...

148. Co se týče „prostředků“, je pravda, že neexistuje žádný důkaz o tom, že by se X. uchýlil k násilí nebo pohrůžkám násilí, aby stěžovatelku přiměl k sexuální práci ve svůj prospěch. Mezinárodní právo však jasně odráží skutečnost, že se novodobé obchodování s lidmi někdy odehrává rafinovanějšími prostředky, jako je uvedení v omyl, psychologický nátlak a zneužití zvláštní zranitelnosti ... Tyto taktiky by neměly být vnímány izolovaně. Jak je objasněno v odstavci 84 ... důvodové zprávy k Úmluvě proti obchodování s lidmi ... odrážejí pouze rozdíly v míře; ve skutečnosti se mohou překrývat a často se tak i děje. Stěžovatelka byla chudá a emočně nestabilní mladá žena pocházející z malé vesnice, která zjevně měla problematické vztahy se svými rodiči (s nimiž zřejmě žila celý život, než se seznámila s X. ...). Co se týče X. – byl to muž, který byl o několik let starší než stěžovatelka, měl záznam v trestním rejstříku, pravidelně se věnoval profesionálním obchodům se sexuálními pracovníci, přičemž zřejmě veškeré jeho příjmy pocházely z těchto obchodů, a stýkal se s pasáky ... – tento přiměl stěžovatelku žít v jeho domě s ním, jeho manželkou a dětmi. Kromě toho to byl on, kdo stěžovatelku instruoval o praktických detailech, jak se zapojit do sexuální práce, a vystupoval jako její „ochránce“ ... Z toho všeho je možné vyvodit, že se na něm cítila natolik závislá, že mu otevřeně neodporovala.

149. To, že X. odebíral stěžovatelce podstatnou část výdělku ... , muselo rovněž vést k tomu, že na něm byla do určité míry závislá. Zadržování mzdy tímto způsobem sloužilo také jako prostředek kontroly stěžovatelky [viz S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, body 143 (viii) a 301]. I kdyby v praktické rovině měla dostatek peněz na pokrytí svých nejzákladnějších potřeb, není těžké si představit, že když ji X. připravil o výdělek, nezbývaly jí žádné prostředky, které by jí mohly usnadnit osamostatnění. Toto vnímání ji tedy také muselo přinejmenším na určitou dobu přimět k tomu, aby s ním zůstala.

150. Určitý význam má také skutečnost, že X. a stěžovatelka měli po určitou dobu zřejmě udržovat intimní vztah ... Je dobře známo, že obchodníci s lidmi někdy (zejména pokud jde o mladé nebo citově zranitelné oběti) získávají oběti zneužívané k prostituci tím, že je lákají do intimních vztahů a vydávají se za jejich milostné partnery, čímž v nich vytvářejí pocit citové vazby a závislosti.

151. Podstatné je, že odvolací soud při potvrzení prvoinstančního rozsudku proti X. uvedl, že tento stěžovatelku podvedl a nabízel jí výhody s cílem přimět ji k prostituci a že stěžovatelka byla zbavena možnosti svobodně se pohybovat nebo se stýkat s rodinou a byla ukrytá u X. doma. Při posuzování otázky nemajetkové újmy vzal soud v úvahu také intenzitu nátlaku, kterému byla stěžovatelka vystavena ...

152. Kromě toho existují určité důkazy, že v jiném kontextu X. stěžovatelku udeřil ... Existují také určité důkazy, že zneužíval její citové a sociální zranitelnosti, aby kontroloval její chování. Manipuloval s ní zejména tak, že zdůrazňoval téměř výlučnou závislost sebe a své rodiny na příjmech z její sexuální práce ... A co je podstatnější, zřejmě jí vyhrožoval, že lidem z její vesnice prozradí, že poskytuje sexuální služby ... Vzhledem ke společenskému a rodinnému zázemí stěžovatelky lze takové ohrožení její pověsti jen stěží považovat za neškodné (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 25. 11. 2008, Armoniené proti Litvě, č. 36919/02, bod 42; a rozsudek ze dne 25. 11. 2008, Biriuk

proti Litvě, č. 23373/03, bod 41). Od srpna 2012 X. zřejmě zadržoval také stěžovatelčin průkaz totožnosti [... viz také S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, body 143 (vii) a 301]. I když tento poslední bod má v daném případě menší význam než v případech přeshraničního obchodování s lidmi, zadržování průkazu totožnosti stěžovatelky i tak znamenalo významné omezení její svobody pohybu – zejména proto, že doklady totožnosti mohou být často vyžadovány pro různé rutinní úkony (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 24. 7. 2003, Smirnova proti Rusku, č. 46133/99 a 48183/99, bod 97; a rozsudek ze dne 30. 1. 2020, Ahmadov proti Ázerbájdžánu, č. 32538/10, bod 46).

153. Skutečnost, že stěžovatelka alespoň zpočátku mohla souhlasit s tím, že bude poskytovat sexuální služby ve prospěch X., není rozhodující (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 30. 3. 2017, Chowdury a ostatní proti Řecku, č. 21884/15, bod 96). V každém případě je podle definic Úmluvy proti obchodování s lidmi (které se týkají i tohoto bodu) takový souhlas irelevantní, pokud byl použit některý z „prostředků“ obchodování s lidmi. Stejně tak není rozhodující, že se stěžovatelka možná mohla od X. odpoutat již dříve, při jednom z předchozích kontaktů s policií ...

154. S ohledem na všechny tyto skutečnosti je Soud dostatečně přesvědčen, že prvek „prostředků“ byl v tomto případě rovněž přítomen.

155. Z toho vyplývá, že všechny tři prvky mezinárodní definice obchodování s lidmi – „jednání“, „prostředky“ a „účel“ – byly naplněny a že se použije čl. 4 Úmluvy.

156. Tento závěr by přirozeně neměl být považován za závěr o tom, že je X. vinen z naplnění kvalifikované skutkové podstaty trestného činu obchodování s lidmi podle § 159a odst. 2 bulharského trestního zákoníku, který rovněž vyžaduje použití „prostředků“ ... Zaprvé, Soudu nepřísluší rozhodovat o otázkách týkajících se individuální trestní odpovědnosti (viz rozsudek ze dne 10. 4. 2001, Tanlı proti Turecku, č. 26129/95, bod 111 *in fine*; rozsudek ze dne 4. 12. 2003, M. C. proti Bulharsku, č. 39272/98, bod 168 *in fine*; a rozsudek ze dne 20. 2. 2020, Y. proti Bulharsku, č. 41990/18, bod 94). Zadruhé, ačkoli se v řízení před Soudem požaduje důkazní standard „nade vši pochybnost“, tento standard není nutně rovnocenný standardu požadovanému ve vnitrostátních právních rádech, které jej používají (viz rozsudek velkého senátu ze dne 28. 11. 2017, Merabishvili proti Gruzii, č. 72508/13, bod 314, s dalšími odkazy).

157. S ohledem na závěr uvedený v bodě 155 výše je třeba zamítnout námitku vlády, že stížnost je *ratione materiae* neslučitelná s ustanoveními Úmluvy ve smyslu čl. 35 odst. 3 písm. a) ...

(b) Existuje pozitivní závazek podle čl. 4 Úmluvy umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku?

158. Podle ustálené judikatury Soudu stanoví čl. 4 Úmluvy pozitivní závazky smluvních států (viz rozsudek ze dne 26. 7. 2005, Siliadin proti Francii, č. 73316/01, bod 89; rozsudek ze dne 7. 1. 2010, Rantsev proti Kypru a Rusku, č. 25965/04, body 285–286; a S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, bod 306). Obecný rámec těchto pozitivních závazků dosud zahrnoval: (a) povinnost zavést právní a administrativní rámec, který zakazuje a trestá obchodování s lidmi; (b) povinnost za určitých okolností přijmout praktická opatření na ochranu obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi; a (c) procesní povinnost vyšetřovat případy možného obchodování s lidmi (viz S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, bod 306).

159. Povinnost zavést právní a administrativní rámec se vztahuje i na způsob, jakým vnitrostátní právo upravuje určité záležitosti. Ve věcech Siliadin (citováno výše, body 141–148), C. N. proti Spojenému království (citováno výše, body 73–81), L. E. proti Řecku (rozsudek ze dne 21. 1. 2016, č.

71545/12, bod 70), Chowdury a ostatní (citováno výše, body 105–109) a T. I. a ostatní proti Řecku (citováno výše, body 141–144), bylo rozhodnuto, že zahrnují hmotněprávní obsah vnitrostátního trestního práva. Ve věci Chowdury a ostatní (citováno výše, bod 108) Soud rovněž přezkoumal, zda je vnitrostátní trestní právo procesní v souladu s těmito pozitivními závazky. Pro nynější potřeby je důležitější, že Soud v téže věci poznamenal, že čl. 15 odst. 3 Úmluvy proti obchodování s lidmi zavazuje státy, aby ve svém vnitrostátním právu stanovily právo obětí obchodování s lidmi na odškodnění od pachatelů ..., a nízkou částku odškodnění přiznanou stěžovatelům považoval za prvek vedoucí k závěru, že žalovaný stát nedodržel čl. 4 Úmluvy (viz Chowdury a ostatní, citováno výše, bod 126). Ve věci Rantsev (citováno výše, body 284 a 291–293) bylo rozhodnuto, že povinnost se vztahuje na hmotněprávní obsah vnitrostátního přistěhovaleckého práva, a ve věci L. E. proti Řecku (citováno výše, bod 71 *in fine*) Soud dokonce zkoumal, zda byla směrnice Evropské unie řádně transponována.

160. Pokud jde o povinnost přijmout praktická opatření na ochranu obětí obchodování s lidmi, bylo rozhodnuto, že se vztahuje i na způsob, jakým s těmito oběťmi zachází systém trestního soudnictví: ve věci V. C. L. a A. N. proti Spojenému království (citováno výše, bod 159) Soud rozhodl, že trestní stíhání obětí nebo potenciálních obětí obchodování s lidmi může být někdy v rozporu s touto povinností. Stejně jako ve věcech Siliadin a Rantsev (obě citované výše) Soud při vyvození tohoto závěru a následném stanovení parametrů předmětného pozitivního závazku přihlédl především k ustanovením specializovaných mezinárodních právních nástrojů v oblasti obchodování s lidmi, včetně Palermského protokolu a Úmluvy proti obchodování s lidmi (viz V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, citováno výše, body 158, 160 a 162).

161. V projednávané věci je Soud poprvé konfrontován s otázkou, zda existuje pozitivní závazek podle čl. 4 Úmluvy umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku.

(i) Obecné zásady, jimiž se řídí výkladový přístup Soudu

162. V rámci posuzování, zda čl. 4 Úmluvy skutečně umožňuje obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku, bude Soud brát v úvahu zejména tři výkladová pravidla, kterými se obvykle řídí.

163. První z těchto pravidel spočívá v tom, že cíl a účel Úmluvy jako nástroje ochrany jednotlivých lidských bytostí vyžadují, aby její ustanovení a ustanovení jejích Protokolů byla vykládána tak, aby práva, která zaručují, byla praktická a účinná (viz mimo jiné rozsudek ze dne 13. 5. 1980, Artico proti Itálii, č. 6694/74, bod 33; rozsudek ze dne 7. 7. 1989, Soering proti Spojenému království, č. 14038/88 bod 87; a rozsudek velkého senátu ze dne 12. 11. 2008, Demir a Baykara proti Turecku, č. 34503/97, bod 66).

164. Druhým pravidlem je, že Úmluva a její Protokoly by měly být v maximální míře vykládány v souladu s dalšími pravidly mezinárodního práva, jehož jsou součástí (viz mimo jiné rozsudek velkého senátu ze dne 21. 11. 2001, Al-Adsani proti Spojenému království, č. 35763/97, bod 55; rozsudek velkého senátu ze dne 30. 6. 2005, Bosphorus Hava Yolları Turizm ve Ticaret Anonim Şirketi proti Irsku, č. 45036/98, bod 150; a rozsudek velkého senátu ze dne 16. 9. 2014, Hassan proti Spojenému království, č. 29750/09, body 77 a 102). Přesněji, konkrétní závazky, které substantivní ustanovení Úmluvy a jejích Protokolů ukládají smluvním státům, je třeba vykládat ve světle příslušných mezinárodních smluv, které se vztahují na příslušnou oblast (viz Demir a Baykara, citovaný výše, bod 69). Je třeba vzít v úvahu všechna příslušná pravidla mezinárodního práva, která se vztahují na vztahy mezi stranami – zejména pravidla týkající se mezinárodní ochrany lidských práv (viz rozsudek velkého senátu ze dne 6. 7. 2010, Neulinger a Shuruk proti Švýcarsku, č. 41615/07, bod 131; rozsudek velkého senátu ze dne 12. 9. 2012, Nada proti Švýcarsku, č. 10593/08, bod 169; a rozsudek

velkého senátu ze dne 2. 2. 2021, X. a ostatní proti Bulharsku, č. 22457/16, bod 179). Je třeba zohlednit i případný vývoj těchto pravidel (viz Demir a Baykara, citovaný výše, bod 68; a rozsudek ze dne 2. 3. 2010, Al-Saadoon a Mufdhi proti Spojenému království, č. 61498/08, body 115–120). Dalším aspektem, který je třeba vzít v úvahu, je to, jak jsou tato mezinárodní pravidla vykládána příslušnými orgány (viz Demir a Baykara, citovaný výše, bod 85; rozsudek velkého senátu ze dne 7. 7. 2011, Bayatyan proti Arménii, č. 23459/03, bod 102; a rozsudek ze dne 13. 7. 2021, Fedotova a ostatní proti Rusku, č. 40792/10 a 2 další, bod 176). Soud již zejména rozhodl, že čl. 4 Úmluvy musí vykládat ve světle Úmluvy proti obchodování s lidmi a že by se přitom měl řídit tím, jak tuto úmluvu vykládá GRETA – odborný subjekt pověřený kontrolou provádění této úmluvy (viz Chowdury a ostatní, bod 104; a V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, bod 150; oba citované výše). Pokud Soud odkazuje na ustanovení jiných mezinárodních nástrojů, nesnaží se samozřejmě přezkoumat jejich dodržování jako takové; věc stále posuzuje podle Úmluvy nebo jejích Protokolů (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 27. 4. 2010, Tănase proti Moldavsku, č. 7/08, bod 176 *in fine*).

165. Třetí pravidlo spočívá v tom, že při výkladu Úmluvy nebo jejích Protokolů může Soud přihlížet k vývoji vnitrostátních právních řádů, který naznačuje jednotný nebo společný přístup nebo rozvíjející se konsensus mezi smluvními státy v dané oblasti (viz mimo jiné rozsudek ze dne 13. 6. 1979, Marckx proti Belgii, č. 6833/74, bod 41; rozsudek ze dne 27. 9. 1999, Smith a Grady proti Spojenému království, č. 33985/96 a 33986/96, bod 104; a rozsudek velkého senátu ze dne 8. 11. 2016, Magyar Helsinki Bizottság proti Maďarsku, č. 18030/11, bod 138).

(ii) Výklad vyplývající z cíle a účelu čl. 4

166. Je zřejmé, že pozitivní závazky vyplývající z čl. 4 Úmluvy se mohou týkat i způsobu, jakým vnitrostátní právo upravuje určité záležitosti (viz bod 159 výše). Pokud jde konkrétněji o vnitrostátní právo upravující vymáhání a přiznávání náhrady škody, Soud již měl příležitost konstatovat, že skutečnost, že není možné (podle příslušných vnitrostátních pravidel) podávat žaloby na určité druhy náhrady škody, je v rozporu s čl. 2 Úmluvy (viz rozsudek ze dne 16. 11. 2017, Movsesyan proti Arménii, č. 27524/09, body 72–74; rozsudek ze dne 19. 7. 2018, Sarishvili-Bolkvadze proti Gruzii, č. 58240/08, body 94–97; a rozsudek ze dne 21. 7. 2020, Vanyo Todorov proti Bulharsku, č. 31434/15, body 56–67). Není rozhodující, že text čl. 4 mlčí o tom, zda stanoví pozitivní závazek umožnit obětem žalovat osoby, které se vůči nim dopustily trestného činu obchodování s lidmi, a domáhat se ušlého výdělku; žádný takový závazek není výslovně stanoven ani v čl. 2 a konkrétní povinnosti – například zaplatit nebo umožnit vymáhání náhrady škody – byly již dávno zahrnuty do jiných ustanovení, která o těchto otázkách taktéž mlčí (viz rozsudek ze dne 21. 2. 1986, James a ostatní proti Spojenému království, č. 8793/79, bod 54, ve kterém Soud rozhodl, že čl. 1 Protokolu č. 1 v zásadě vyžaduje náhradu přiměřeně odpovídající hodnotě majetku, pokud je tento majetek odňat ve veřejném zájmu, ačkoli „o tom mlčí“; a rozsudek ze dne 3. 4. 2001, Keenan proti Spojenému království, č. 27229/95, bod 130, kde Soud rozhodl, že čl. 13 Úmluvy – který rovněž výslovně nehovoří o odškodnění, na rozdíl od čl. 5 odst. 5 Úmluvy – v zásadě vyžaduje náhradu nemajetkové újmy vyplývající z porušení čl. 2 nebo 3 Úmluvy).

167. Existují silné argumenty pro to, aby byl čl. 4 vykládán podobně jako čl. 2 Úmluvy.

168. Článek 4 spolu s čl. 2 a 3 zakotvuje jednu ze základních hodnot demokratických společností tvořících Radu Evropy (viz výše citované věci Siliadin, bod 82; Rantsev, bod 283; a C. N. proti Spojenému království, bod 65) a obchodování s lidmi (které ohrožuje důstojnost a základní svobody jeho obětí) je s těmito hodnotami neslučitelné, jak je vysvětleno v Úmluvě (viz výše citované věci Rantsev, bod 282; Chowdury a ostatní, bod 93; V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, bod 161; a Zoletic a ostatní, bod 153). Kromě toho je již dlouho uznáváno, že povinnosti smluvních států podle čl. 4 ve vztahu k obchodování s lidmi se musí řídit komplexním přístupem, který vyžaduje Palermský protokol a Úmluva proti obchodování s lidmi, a že v tomto ohledu pouze kombinace opatření (včetně

opatření na ochranu obětí obchodování s lidmi) může být účinná (viz výše citované věci Rantsev, bod 285; L. E. proti Řecku, bod 65; Chowdury a ostatní, bod 87; a T. I. a ostatní proti Řecku, bod 135). Soud rovněž shledal, že škála záruk ve vnitrostátním právu musí být dostatečná k zajištění účinné ochrany práv obětí obchodování s lidmi (viz Rantsev, citovaný výše, bod 284). Případy podle čl. 4 se dnes typicky týkají dodržování pozitivních závazků, které z něj vyplývají (viz S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, bod 304). O to důležitější je vykládat tyto pozitivní závazky tak, aby poskytovaly účinnou ochranu právům zakotveným v čl. 4.

169. Dosavadní judikatura Soudu týkající se následné reakce na obchodování s lidmi se zaměřovala na vyšetřování a trestání. Přestože jsou tato opatření nezbytná pro odstrašení, nemohou smazat materiální újmu, kterou oběti obchodování s lidmi již utrpěly, ani jim prakticky pomoci zotavit se z prožitých událostí.

170. Nedávný případ V. C. L. a A. N. proti Spojenému království (citovaný výše, body 159–183) zdůraznil, i když z jiného úhlu pohledu, potřebu chránit oběti obchodování s lidmi i poté, co již došlo k jeho spáchání. Tento případ se týkal trestního stíhání obětí obchodování s lidmi; Soud shledal, že takové stíhání by mohlo být v některých situacích problematické, neboť by mohlo být na újmu jejich zotavení, vytvářet překážku jejich opětovnému začlenění do společnosti a bránit jim v přístupu k podpoře a službám, které předpokládá Úmluva proti obchodování s lidmi. Obdobná argumentace byla základem části dřívějšího rozsudku ve věci J. a ostatní proti Rakousku (rozsudek ze dne 17. 1. 2017, č. 58216/12, body 110–111), který se týkal toho, zda byly stěžovatelky řádně identifikovány a podpořeny jako oběti obchodování s lidmi.

171. Podobné úvahy platí i pro odškodňování obětí obchodování s lidmi, a to zejména pokud jde o ušlý výdělek. Možnost požadovat náhradu ušlého výdělku, zejména výdělku, který byl zadržován osobami, které se ve vztahu k nim dopustily trestného činu obchodování s lidmi, by představovala jeden z prostředků, jak těmto obětem zajistit *restitutio in integrum* a nahradit jim škodu v plném rozsahu. Rovněž by významným způsobem přispěla (tím, že by jim poskytla finanční prostředky na obnovu jejich života) k zachování jejich důstojnosti, napomohla jejich zotavení a snížila riziko, že se znovu stanou oběťmi obchodníků s lidmi. Nelze to tak považovat za druhotné hledisko; musí být považováno za podstatnou součást integrované reakce státu na obchodování s lidmi, kterou vyžaduje čl. 4 Úmluvy. Odškodnění oběti by navíc z hlediska lidských práv mělo být prvořadým hlediskem.

172. Je pravda, že se jedná pouze o jeden z aspektů reakce státu na problematiku obchodování s lidmi a že její nedílnou součástí jsou rovněž i další opatření, zejména v oblasti trestního a někdy i imigračního práva. Všechna tato opatření se však doplňují – a to i z hlediska nutnosti odradit od obchodování s lidmi, které je často (ne-li vždy) prováděno za účelem finančního zisku. Umožnit obětem získat zpět ušlý výdělek od osob, které se ve vztahu k nim dopustily trestného činu obchodování s lidmi, by do jisté míry přispělo k tomu, aby tito obchodníci s lidmi nemohli těžit z plodů své trestné činnosti, čímž by se snížila ekonomická motivace k páčání trestných činů souvisejících s obchodováním s lidmi. Trendem poslední doby v oblasti vymáhání práva obecně je zaměřování se nejen na osoby pachatelů trestných činů, ale také na výnosy z jejich trestné činnosti a následné použití (alespoň části) těchto výnosů na odškodnění obětí. To může také snížit zátěž veřejných zdrojů, které se někdy používají na podporu zotavení obětí obchodování s lidmi. Kromě toho může obětem poskytnout další podnět k tomu, aby se ozvaly a odhalily obchodování s lidmi, čímž se zvýší šance, že obchodníci s lidmi budou pohnáni k odpovědnosti, a zabráni se budoucím případům.

173. S ohledem na výše uvedené a na skutečnost, že obchodování s lidmi jako celosvětový fenomén v posledních letech výrazně vzrostl (viz Rantsev, citovaný výše, bod 278), lze dospět k závěru, že čl. 4 Úmluvy, vykládaný s ohledem na jeho cíl a účel a způsobem, který činí jeho záruky praktickými a účinnými, stanoví pozitivní závazek smluvních států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat

od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výděлку.

(iii) Má tento výklad oporu v příslušných mezinárodních nástrojích?

174. Výše uvedený závěr je podpořen příslušnými mezinárodními nástroji. Tyto nástroje stanoví obecně uznávané mezinárodní standardy, které mohou být silným argumentem pro to, aby se do Úmluvy promítla práva nebo povinnosti, které nejsou výslovně uvedeny v jejím textu. (srovnej ve vztahu k čl. 3 Úmluvy rozsudek ze dne 8. 7. 2014, Harakchiev a Tolumov proti Bulharsku, č. 15018/11 a 61199/12, bod 264; a ve vztahu k čl. 6 Úmluvy rozsudek ze dne 17. 12. 1996, Saunders proti Spojenému království, bod 68; a rozsudek velkého senátu ze dne 13. 9. 2016, Ibrahim a ostatní proti Spojenému království, č. 50541/08 a 3 další, body 271-272).

175. Jak Palermský protokol (čl. 6 odst. 6), tak Úmluva proti obchodování s lidmi (čl. 15 odst. 3), které jsou v platnosti pro všech 46 smluvních států, stanoví obecnou povinnost umožnit obětem obchodování s lidmi domáhat se odškodnění. Druhá z nich, která je o pět let mladší než první, obsahuje více normativních formulací („stanoví právo ... na odškodnění“, na rozdíl od „zajistí, aby ... obsahoval opatření, která poskytnou ... možnost získat náhradu škody, kterou utrpěly“). Rovněž upřesňuje, že odškodnění musí být „ze strany pachatelů“ – tento bod je rovněž rozveden v důvodové zprávě k Úmluvě proti obchodování s lidmi (viz ... a také Chowdury a ostatní, citovaný výše, bod 126). Právo na odškodnění je rovněž zaručeno čl. 14 odst. 13 Úmluvy sdružení ASEAN proti obchodování s lidmi, zejména se ženami a s dětmi ... Právo na náhradu škody podle čl. 6 odst. 6 Palermského protokolu, jehož formulace je poměrně obecná, je chápáno tak, že zahrnuje náhradu škody od pachatelů obchodování s lidmi za ušlý výdělek; z orgánů v rámci systému Organizace spojených národů Valné shromáždění, Rada pro lidská práva a Výbor pro odstranění diskriminace žen vyzvaly státy, aby umožnily obětem obchodování s lidmi získat odškodnění za utrpěnou škodu (zejména od pachatelů), a dokonce se zmiňují o „náhradě ušlé mzdy“ a „ušlém příjmu a dlužné mzdě“ ... GRETA ve svých vyjádřeních třetí strany v této věci ..., jakož i ve své zprávě o Francii ... , zdůraznila, že právo na odškodnění podle čl. 15 odst. 3 Úmluvy proti obchodování s lidmi rovněž zahrnuje právo na náhradu ušlého výděлку od obchodníků s lidmi. Parlamentní shromáždění Rady Evropy rovněž doporučilo, aby pachatelé trestných činů vypláceli obětem obchodování s lidmi odškodnění ... a obecněji, aby obnovení práv a důstojnosti obětí zůstalo v centru pozornosti opatření přijímaných v souvislosti s obchodováním s lidmi ...

(iv) Má tento výklad oporu ve společném přístupu nebo ve vyvíjejícím se konsensu mezi smluvními státy?

176. Z informací, které má Soud k dispozici ... , vyplývá, že v posledních letech se projevuje trend, který je nejvýraznější ve Spojených státech amerických a Kanadě, ale také v některých smluvních státech – Rakousku, Belgii, Dánsku, Francii, Německu, Nizozemsku, Norsku a Spojeném království – umožnit obětem obchodování s lidmi získat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, zpět zisk, který získaly jejich vykořisťováním. Nezdá se, že by v jiných smluvních státech byla tato otázka výslovně řešena (v judikatuře nebo jinak), ale je významné, že kromě Bulharska a možná Malty (ačkoli informace týkající se Malty se zdají být poněkud rozporuplné ...) nic nenasvědčuje tomu, že by právo jakéhokoli jiného smluvního státu obecně takové nároky zakazovalo (srovnej Marckx, bod 41; a Vanyo Todorov, bod 62, oba citovány výše). Kromě toho se tato otázka v Bulharsku objevila pouze v souvislosti s příjmy souvisejícími s obchodováním s lidmi za účelem sexuálního vykořisťování, nikoli s příjmy realizovanými v rámci jiných případů obchodování s lidmi. To vše dále podporuje výklad přijatý v bodě 173 výše.

(v) Závěr

177. Výše uvedené úvahy ve svém souhrnu vedou k závěru, že čl. 4 Úmluvy skutečně stanoví pozitivní závazek smluvních států umožnit obětem obchodování s lidmi požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výdělku. Tento závazek ve světle současné reality posiluje ochranu práv již zakotvených v tomto článku (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 21. 2. 1975, Golder proti Spojenému království, č. 4451/70, bod 36) a uvádí tuto ochranu do souladu se stále vyšším standardem, který je v této oblasti vyžadován (viz, *mutatis mutandis*, Siliadin, citovaný výše, body 121 a 148) a se změněným společenským kontextem, v němž je nyní třeba tento článek uplatňovat (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 14. 9. 2022, H. F. a ostatní proti Francii, č. 24384/19 a 44234/20, bod 210).

178. Z toho vyplývá, že způsob, jakým se bulharské soudy vypořádaly s nárokem stěžovatelky na náhradu majetkové újmy vůči X. ve vztahu k výdělkům, které jí údajně odňal, je třeba přezkoumat podle čl. 4 Úmluvy.

(c) Bylo zamítnutí nároku stěžovatelky na náhradu škody vůči X. v rozporu s tímto pozitivním závazkem?

179. Další otázkou je, zda zamítnutí nároku stěžovatelky na náhradu ušlého výdělku vůči X. bylo v rozporu s pozitivním závazkem uvedeným v bodě 177 výše. Tuto otázku je třeba zkoumat ve světle obecných zásad, jimiž se Soud řídí při přezkumu toho, zda smluvní stát dodržel své pozitivní závazky podle Úmluvy nebo jejích Protokolů.

(i) Obecné zásady týkající se povinnosti států dodržovat pozitivní závazky

180. Od té doby, co bylo uznáno, že z některých ustanovení Úmluvy a jejích Protokolů mohou vyplývat pozitivní závazky (i když tyto závazky nejsou v těchto ustanoveních výslovně uvedeny), Soud připustil, že smluvní státy mají obvykle určitou možnost volby, jak tyto závazky splnit, a prostor pro uvážení ve vztahu k této možnosti [obecně viz Marckx, citovaný výše, bod 31; rozsudek ze dne 26. 3. 1985, X. a Y. proti Nizozemsku, č. 8978/80, body 23–24; a rozsudek ze dne 17. 10. 1986, Rees proti Spojenému království, č. 9532/81, bod 35; viz také, konkrétně ve vztahu k čl. 2 Úmluvy, rozsudek velkého senátu ze dne 30. 11. 2004, Öneriyıldız proti Turecku, č. 48939/99, bod 107; rozsudek velkého senátu ze dne 5. 6. 2015, Lambert a ostatní proti Francii, č. 46043/14, body 144–148; a rozsudek velkého senátu ze dne 25. 6. 2019, Nicolae Virgiliu Tănase proti Rumunsku, č. 41720/13, bod 169; a ve vztahu k čl. 3 Úmluvy rozsudek velkého senátu ze dne 9. 7. 2013, Vinter a ostatní proti Spojenému království, č. 66069/09 a 2 další, body 105 a 120; a Harakchiev a Tolumov, citovaný výše, body 246 (b) a 265].

181. Při rozhodování o tom, zda vnitrostátní trestní právo zajišťuje dostatečnou ochranu proti znásilnění, Soud s odkazem na čl. 3 Úmluvy zohlednil tento prostor pro uvážení, jakož i místní okolnosti a kulturní vnímání; tyto úvahy však konfrontoval se současnými standardy a trendy (viz M. C. proti Bulharsku, citovaný výše, body 154–166).

182. Při posuzování, zda žalovaný stát splnil pozitivní závazek takového typu, jaký byl stanoven v této věci, zohledňuje Soud prostor pro uvážení, který tento stát má, ohledně prostředků k jeho dodržení, a zda argumenty předložené vnitrostátními orgány pro to, aby jednaly tak, jak jednaly, byly vzhledem k okolnostem případu rozumné a přiměřené (viz například rozsudek ze dne 30. 5. 2023, Stanevi proti Bulharsku, č. 56352/14, body 54, 62 a 66, s ohledem na pozitivní závazek podle čl. 2 Úmluvy přiznat odškodnění za úmrtí blízkého příbuzného).

(ii) Použití těchto zásad

183. Bulharské soudy uvedly dva důvody pro zamítnutí nároku stěžovatelky vůči X. ohledně ušlého

výdělku: že tento výdělek získala prostitucí, což je v rozporu (a) s § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku a (b) s dobrými mravy ...

184. Pokud jde o první důvod, lze v zásadě připustit, že vnitrostátní soudy mohou odepřít nápravu osobě, která se domáhá vrácení peněz získaných trestným činem, a odmítnout tak takové jednání tolerovat. S ohledem na judikaturu bulharských soudů podle § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku týkající se prostituce ... lze rovněž připustit, že v Bulharsku v rozhodné době, i přes určité váhání vnitrostátních soudů, mohly být příjmy z prostituce za určitých podmínek nezákonné.

185. V projednávané věci se však analýza nemůže v tomto bodě zastavit.

186. Zaprvé, žádný vnitrostátní orgán nikde netvrdil, že by jednání stěžovatelky naplnilo všechny znaky skutkové podstaty trestného činu podle § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku. Pro takový trestný čin nebyla nikdy vyšetřována ani stíhána, přičemž takové stíhání by bylo potenciálně v rozporu s pozitivním závazkem nestíhat za určitých okolností oběti obchodování s lidmi, který byl stanoven ve věci V. C. L. a A. N. proti Spojenému království (citováno výše, body 158-159), vzhledem k tomu, že X. ji nutil provozovat sexuální služby za peníze. To vyvolává zjevné problémy s tím, že Městský soud v Sofii v řízení, které nebylo vedeno proti stěžovatelce, naznačil, že se dopustila trestného činu podle § 329 odst. 1 (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek ze dne 28. 5. 2020, Farzaliyev proti Ázerbájdžánu, č. 29620/07, body 66-67).

187. Zadruhé, § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku vycházel, jak samy bulharské orgány uznaly, ze zastaralých společenských postojů a politických důvodů, které přetrvávaly z dob totalitního komunistického režimu, a byl neslučitelný s ústavním rámcem založeným na právním státě a dodržování lidských práv (... srovnej také rozsudek ze dne 3. 9. 2020, Yordanovi proti Bulharsku, č. 11157/11, bod 77). Právě z tohoto důvodu bulharský Ústavní soud v září 2022 prohlásil toto ustanovení za protiústavní ... Tento soud uvedl, že současným trendem v evropském a mezinárodním právu (a také v Bulharsku) je vnímat prostituci nikoli jako zavrženíhodné chování osob, které ji provozují, ale jako formu jejich vykořisťování jinými osobami a jako porušení jejich lidských práv. Dále uvedl, že § 329 odst. 1 ve skutečnosti poskytuje určitou úlevu těm, kteří prostituci zneužívají, jako jsou kuplíři a obchodníci s lidmi, neboť posiluje jejich poselství obětem, aby očekávaly trestání ze strany úřadů namísto podpory. Oproti tomu vnímání prostituce jako formy vykořisťování by přeměrovalo trestní represi na ty, kteří se na takovém vykořisťování podílejí, a umožnilo by jejím obětem vyhledat a získat pomoc ...

188. S ohledem na výše uvedené nelze v tomto případě první důvod pro zamítnutí nároku stěžovatelky - že šlo o příjmy získané v rozporu s § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku - přijmout jako dostačující.

189. Úvahy bulharského Ústavního soudu jsou relevantní i pro druhý důvod uvedený pro zamítnutí stěžovatelčina nároku, že způsob, jakým získala příjmy, které požadovala po X., byl nemorální.

190. V tak citlivé oblasti, jako je prostituce, ke které se v různých právních systémech přistupuje různě v závislosti na tom, jak ji příslušná společnost chápe, je třeba zohlednit obavy založené na morálních aspektech (viz ... a S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, bod 298). Způsob, jakým vnitrostátní právo přistupuje k různým aspektům problému, však musí být koherentní a musí umožňovat přiměřené zohlednění různých oprávněných zájmů (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 16. 12. 2010, A., B. a C. proti Irsku, č. 25579/05, bod 249). Jak navíc uvedlo Parlamentní shromáždění Rady Evropy, lidská práva by měla být hlavním kritériem při navrhování a provádění politik v oblasti prostituce a obchodování s lidmi ... Ve světle poznámek Ústavního soudu o tom, jak je třeba nahlížet na prostituci - poznámek, které odráží vyjádření bulharského nejvyššího státního zástupce a ministra spravedlnosti před tímto soudem ... - je obtížné připustit, že by

rozhodnutí nařizující X. vrátit stěžovatelce výtěžky, které jí odebral, bylo v Bulharsku považováno za urážku morálky bez ohledu na skutečnost, že tyto výtěžky byly získány prostitucí.

191. V této souvislosti nelze přehlédnout, že se stěžovatelka nesnažila vymáhat, přímo či nepřímo, či získat náhradu na základě smlouvy týkající se poskytování sexuálních služeb nebo získat zisk z jednání, do kterého se zapojila svobodně, bez jakéhokoli nátlaku. Domáhala se výnosů, které pocházely z jejího nezákonného vykořisťování k nucené prostituci, které si osoba, jež se vůči ní dopustila trestného činu obchodování s lidmi, ponechala a bezdůvodně se o ně obohatila. Sama stěžovatelka se důrazně snažila poukázat na to, že se její stížnost netýká dobrovolné sexuální práce, ale vykořisťování za účelem nucené prostituce ... , což je, jak uznal Soud, neslučitelné s lidskou důstojností (viz rozsudek ze dne 11. 9. 2007, V. T. proti Francii, č. 37194/02, bod 25; a S. M. proti Chorvatsku, citovaný výše, bod 299).

192. Tento případ se tedy netýká toho, zda musí být smlouvy týkající se poskytování sexuálních služeb uznány za právně platné samy o sobě - v tomto bodě se zdá, že v Evropě existuje značná míra sbližování, ačkoli v naprosté většině právních řádů to zřejmě nebylo přímo přezkoumáváno v soudních sporech ... Obecněji se věc netýká ani toho, zda Úmluva brání tomu, aby byla prostituce nebo některé její aspekty zakázány.* Analýza se zde omezuje na to, zda se lze v tomto případě vyhnout pozitivnímu závazku uvedenému v bodě 177 výše, který obětem obchodování s lidmi umožňuje požadovat od osob, které se vůči nim tohoto trestného činu dopustily, náhradu ušlého výtěžku, a to z důvodu, že dotyčný výtěžek byl získán nemorálním způsobem. S ohledem na značný důraz kladený na práva obětí obchodování s lidmi v mezinárodních nástrojích (viz bod 175 výše), jakož i v řízení před bulharským Ústavním soudem, a na důvody, které tento soud uvedl, nelze souhlasit s tím, že pouhý odkaz na „nemorální“ charakter výtěžku stěžovatelky představoval dostatečný důvod pro nesplnění tohoto závazku.

193. I kdyby však existovaly rozumné důvody veřejné politiky pro zamítnutí nároku týkajícího se výtěžku získaného prostitucí (například by bylo možné namítat, že vyhovění takovému nároku by mohlo být považováno za schvalování prostituce nebo za podněcování některých osob k jejímu provozování), v projednávaném případě se tyto důvody střetly s převažující a nepochybně přesvědčivou veřejnou politikou proti obchodování s lidmi a ve prospěch ochrany jeho obětí ... , které nejen Soud, ale i samotné bulharské orgány zjevně přikládají značný význam ...

194. Nezdá se, že by stěžovatelka měla jiné možnosti, jak se domoci náhrady výtěžku údajně odňatého X. nebo rovnocenné náhrady.

195. Zejména nic nenasvědčuje tomu, že kdyby stěžovatelka od počátku vznesla takový nárok v samostatném občanskoprávním řízení proti X., měla by větší šanci na úspěch ...

196. Rovněž se nezdá, že by stěžovatelka mohla žádat o takové odškodnění a získat je v rámci obecného systému odškodňování obětí trestných činů. Tento systém sice počítá s náhradou ušlého výtěžku, ale omezuje druhy důkazů, kterými lze takovou ztrátu prokázat (základní myšlenka zjevně spočívá v tom, že výtěžek by měl pocházet z legitimního zdroje, který nesouvisí s dotčeným trestným činem ...). Stěžovatelka měla od vynesení konečného rozsudku v trestním řízení proti X. v prosinci 2017 rok na to, aby požádala o odškodnění v rámci tohoto režimu, a jak bylo uvedeno výše, v té době byly příjmy z prostituce stále považovány za rozporné s § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku. Kromě toho je odškodnění v rámci tohoto režimu omezeno na 10 000 BGN (5 113 EUR) na žadatele ... , zatímco nárok stěžovatelky se týkal podstatně vyšší částky ...

197. Z toho vyplývá, že rozhodnutí o zamítnutí nároku stěžovatelky vůči X. ve vztahu k ušlému výtěžku nelze považovat za rozhodnutí, které zajišťuje spravedlivou rovnováhu mezi jejími právy podle čl. 4 Úmluvy a zájmy společnosti, a to bez ohledu na prostor pro uvážení žalovaného státu.

198. Došlo tedy k porušení tohoto ustanovení.

II. POUŽITÍ ČL. 41 ÚMLUVY

199. Článek 41 Úmluvy stanoví:

„Jestliže Soud zjistí, že došlo k porušení Úmluvy nebo Protokolů k ní, a jestliže vnitrostátní právo dotčené Vysoké smluvní strany umožňuje pouze částečnou nápravu, přizná Soud v případě potřeby poškozené straně spravedlivé zadostiučinění.“

A. Majetkový újma

1. Žádost stěžovatelky a vyjádření vlády

200. Stěžovatelka požadovala 22 500 bulharských leva (BGN) (11 504 EUR) z titulu majetkové újmy, přičemž uvedla, že se jedná o částku zamítnutého nároku, který podala proti X. ve vztahu k ušlému výdělků. V dalších podáních, která učinila poté, co bulharský Ústavní soud shledal § 329 odst. 1 bulharského trestního zákoníku protiústavním ... , stěžovatelka namítala, že nebude možné, aby byl případ proti X. znovu otevřen na základě zjištění porušení čl. 4 Úmluvy Soudem, protože spis bude brzy zničen z důvodu blízkého se uplynutí lhůty, během níž musí být podle zákona uchováván.

201. Dle vlády žádost nebyla podložena vzhledem k tomu, že v řízení proti X. nebyly předloženy žádné jiné důkazy než tvrzení stěžovatelky ohledně celkové výše jejích příjmů ze sexuální práce a vzhledem k tomu, že bulharské soudy nečinily žádná zjištění ohledně otázky, kolik si stěžovatelka vydělala. Kromě toho X. v rozhodné době platil stěžovatelce náklady na bydlení a dával jí kapesné.

2. Posouzení Soudu

202. Není zde prostor pro úvahy ohledně otázky, zda by bulharské soudy v případě, že by shledaly nárok na náhradu ušlého výdělků vůči X. za právně opodstatněný, posoudily uplatněný nárok na základě skutkových zjištění - zejména pokud jde o konkrétní částku požadovanou stěžovatelkou. Soud tedy není přesvědčen, že existuje dostatečně přímá příčinná souvislost mezi zjištěným porušením čl. 4 Úmluvy a majetkovou újmu, kterou stěžovatelka údajně utrpěla - výší jejího nároku vůči X. Proto jej zamítá.

203. Vzhledem k povaze porušení by však obnova vnitrostátního řízení a nové posouzení věci na vnitrostátní úrovni v zásadě představovaly vhodný způsob nápravy majetkových důsledků porušení (viz, *mutatis mutandis*, rozsudek velkého senátu ze dne 11. 10. 2002, Beeler proti Švýcarsku, č. 78630/12, bod 121; a rozsudek ze dne 13. 7. 2021, Todorov a ostatní proti Bulharsku, č. 50705/11 a 6 dalších, bod 321). Bulharské právo umožňuje znovuotevření případu poté, co Soud zjistí porušení Úmluvy, a zničení spisu z důvodu uplynutí lhůty, během níž musel být podle zákona uchováván, zjevně není překážkou pro znovuotevření daného případu ...

B. Nemajetková újma

1. Žádost stěžovatelky a vyjádření vlády

204. Stěžovatelka požadovala 10 000 EUR z titulu nemajetkové újmy. Podle jejího názoru tato částka odpovídala povaze porušení.

205. Vláda uvedla, že vzhledem k povaze porušení je stěžovatelčin nárok nepřiměřený. Obchodování s lidmi, jehož se stala obětí, bylo účinně vyšetřeno a jejímu nároku na náhradu nemajetkové újmy vůči X. v souvislosti s tímto obchodováním bylo plně vyhověno.

2. Posouzení Soudu

206. Stěžovatelka musela v důsledku zamítnutí jejího nároku na náhradu škody vůči X. z titulu ušlého výtěžku utrpět určité duševní útrapy. Soud rozhoduje spravedlivě, jak vyžaduje čl. 41 Úmluvy, a s přihlédnutím zejména k povaze porušení (viz, *mutatis mutandis*, V. C. L. a A. N. proti Spojenému království, citovaný výše, bod 219), a přiznává stěžovatelce 6 000 EUR včetně případné daně.

(...)

VÝROK

Z TĚCHTO DŮVODŮ SOUD JEDNOMYSLNĚ:

1. ...

2. *Prohlašuje* stížnost za přijatelnou;

3. *Rozhoduje*, že došlo k porušení čl. 4 Úmluvy;

4. *Rozhoduje*

(a) že žalovaný stát je povinen zaplatit stěžovatelce do tří měsíců ode dne, kdy rozsudek nabude právní moci, v souladu s čl. 44 odst. 2 Úmluvy následující částky ... :

(i) 6 000 EUR (šest tisíc eur) plus případnou daň za utrpěnou nemajetkovou újmu;

(ii) ...

5. *Zamítá* ve zbývajících částech žádost stěžovatelky o přiznání spravedlivého zadostiučinění.

(...)

* Tato otázka byla nastolena ve věci M. A. a ostatní proti Francii (č. 63664/19 a 4 další), v níž si osoby poskytující sexuální služby za peníze stěžují, že kriminalizace nákupu těchto služeb ve Francii porušuje jejich práva podle čl. 2, 3 a 8 Úmluvy. V červnu 2023 byly tyto žádosti prohlášeny za přijatelné a věc je nyní projednávána ve věci samé (viz rozhodnutí o přijatelnosti ze dne 27. 6. 2023 M. A. a ostatní proti Francii, č. 63664/19 a 4 další).

(Zpracovala Mgr. Bc. Anna Čermáková)